

1927.
ČOVJEK S OMČOM

(U podrumu pozorišta. Među kulisama, ispred neke stare pozorišne zavjese, na prijestolu stoji čovjek sa omčom oko vrata.)

BUBA: Ovo nije ona ista sala...

DALI: Šta radi onaj? Vješa se! Kh, kh... Nadam se da ne prekidamo.

SUNI: Budale, čovjek se vješa, a on "nadam se da ne prekidamo"...

ČOVJEK S OMČOM: Ko ste vi?

BUBA: A ko ste vi?

ČOVJEK S OMČOM: Ja sam prvi pitao.

SUNI: Da mi nismo naišli to bi vam bilo zadnje pitanje u životu.

DALI: Budale. Da mi nismo naišli, čovjek ne bi ništa pitao. Visio bi.

ČOVJEK S OMČOM: Ne bih, jer još nisam bio čvrsto odlučio. Bio sam, ali sam se iznervirao dok sam stavljao omču. Ljudi sa ovolikim nosom imaju problem sa vešanjem.

BUBA: A niste pomislili da ga smanjite?

ČOVJEK S OMČOM: Nos? Kako?

BUBA: Plastičnom operacijom, a kako drugačije.

ČOVJEK S OMČOM: Bojim se da vas ne razumem najbolje.

DALI: Zato što niste čuli za plastičnu hirurgiju, je li tako?

ČOVJEK S OMČOM: Da.

SUNI: Kod mene u zavičajju je bio jedan sa tolikim nosom, nismo mu dali da pliva leđno.

DALI: Zašto?

SUNI: Svi su mislili ajkula.

DALI: Otkud ajkula u rijeci?

SUNI: Koja ajkula?

DALI: Pa sad si rek'o da misle od tog s nosom da je ajkula.

SUNI: Jest. Kad pliva leđno.

DALI: Ali ajkule žive samo u moru. Nema ih u rijekama.

VREMENSKI
TUNEL

NENAD VELIČKOVIĆ

SUNI: A ko kaže da ih ima?

DALI: Sad! Ti! Maloprije.

SUNI: Nisam. Ja sam reko da onaj s nosom kad pliva leđno svi misle da je ajkula.

DALI: Znam. Ali kako mogu misliti da je ajkula, kad ne može biti ajkula.

SUNI: Jebote, tebi se sve mora nacrtat! Čovjek ima nos ko peraje od ajkule. Kao ovaj gospodin. Zato sam se i sjetio. I kad vidiš peraje od ajkule u vodi da ide prema tebi, šta ćeš drugo pomislit nego da ajkula ide na tebe.

DALI: U rijeci?

SUNI: U vodi.

DALI: Slatkoj.

SUNI: Pa šta?

DALI: U slatkoj vodi nema ajkula.

SUNI: Ali kad peraje ide prema tebi, ti ne misliš je li voda slatka ili slana.

46 DALI: Nije peraje nego nos.

SUNI: Koji izgleda kao peraje.

DALI: Glupa ti je priča.

SUNI: Glup si ti.

DALI: Glup je svako ko se uplaši morskog psa u rijeci.

SUNI: Ma s tobom ne vrijedi raspravljat. Tebi koka da se skinе i legne ovako pred tobom, ti bi joj reko da nisi ginekolog.

ČOVJEK S OMČOM: Koka je devojkа? Žargon?

BUBA: A odakle ste vi, kad to ne znate?

ČOVJEK S OMČOM: Ja sam iz Beograda.

BUBA: Užas!

ČOVJEK S OMČOM: Zašto je to užas?

BUBA: Nećete razumjeti. Dali, jesmo li ovo sad izašli iz Bosne?

DALI: Ako jesmo, onda ne smijem ni pomisliti...

SUNI: Na šta? U čemu je fol?

DALI: Šanse da se vratimo u naše vrijeme na ograničenom prostoru su bile male ali realne. Sedam hiljada godina, puta 12 mjeseci je 84.000 mjeseci; 84.000 podijeljeno sa 3 je... 28.000. Znači, vjerovatnoća je 1 prema 28.000. To je 777 puta teže nego da na ruletu izađe tvoj broj. Ali je...

SUNI: Helem, ostarićemo u prošlosti?

BUBA: Kao većina Balkanaca. A ovaj stari namještaj je sav vaš? Je li ovo vaš podrum?

ČOVJEK S OMČOM: Nije star. Samo izgleda tako. Kako da vam to objasnim... Nije moj podrum, ali ustvari kao da jeste. Ja sam direktor zgrade, pa sam onda nekako po prirodi stvari i direktor podruma.

SVI UGLAS: A zgrada je...?

ČOVJEK S OMČOM: Pozorište.

DALI: U Beogradu?

ČOVJEK S OMČOM: U Sarajevu.

SUNI: Ti iz Beograda direktor u Sarajevu?

BUBA: Šta ti je to čudno? Bolje iz Beograda, nego s Marsa.

SUNI: A ko je s Marsa?

BUBA: Ovi danas. Znaš li koliko je pozorište potrošilo goriva za sedam mjeseci?

SUNI: Za grijanje?

BUBA: Za službeni automobil.

SUNI: Koliko?

BUBA: Sedam tona!

DALI: To je tona mjesečno, to je trideset litara dnevno, to je 400 kilometara na dan...

SUNI: Pa šta je radio, vozio i dovezio gledaoce u pozorište?

ČOVJEK S OMČOM: Izvinite, vi to govorite o pozorištu?

BUBA: Da.

ČOVJEK S OMČOM: O kojem?

BUBA: O ovom. Samo kasnije, u budućnosti.

ČOVJEK S OMČOM: A vi ste iz budućnosti?

DALI: Da. Samo nemojte molim vas da vam objašnjavamo...

ČOVJEK S OMČOM: Ne treba. Ja sam komedio-
graf, sve mi je jasno. Izvinite, nisam vam se predstavio. Branislav Nušić. A šta se daje u toj budućnosti?

BUBA: Prošlost.

SUNI: Meni je u pozorištu super.

DALI: Zato što ti prespavaš cijelu predstavu.

BUBA: Normalno da prespava, kad je dosadno.

DALI: Ne mora sve biti zabavno.

BUBA: Pa vidiš, moralo bi. Zato ljudi i ne idu u pozorište. Jer na sceni gledaju isto što i kod kuće na televiziji, samo što u pozorištu ne mogu promijeniti program.

ČOVJEK S OMČOM: Ne znam tačno o čemu govorite, ali sam siguran da sudite prestrogo.

BUBA: Biću blaža. Zna li zašto je više od pola repertoara istorijskopatriotsko?

DALI: Ti ćeš nam reći.

BUBA: Hoću! Zato što kad praviš takav repertoar možeš potrošiti tonu goriva mjesečno da te niko ništa ne pita! U Banjaluci ne radi operaciona sala jer nema grijanja, a direktor narodnog pozorišta izgori sedam tona goriva...

SUNI: Vozio se, sigurno je im'o razlog.

BUBA: Kakav razlog?

DALI: Možda je svojim autom vozio bolesne glumce na hemodijalizu... Možda je vozio penzionisane glumce kod doktora...

BUBA: Jebote, ako voliš da voziš ljude 400 kilometara dnevno, onda budi taksista, nemoj bit direktor. On taj novac nije dobio da bude humanitarni radnik, nego da upravlja

pozorištem. Što nije bio human od svoje plate! Ovdje je to najgori odron, što svi svi-
ma čine usluge tuđim parama i stvarima.

ČOVJEK S OMČOM: Ali, ako mi dozvolite, šta jedan direktor narodnog pozorišta može učiniti da narod dolazi u pozorište, i da pozorište ne bude svima na teretu...

BUBA: Ne znam. Nisam ja direktor...

ČOVJEK S OMČOM: Ali da jeste. Evo, pažljivo vas slušam...

BUBA: Radila bih javno. Nijednu odluku ne bih potpisala a da me bude stid ili strah da je stavim na oglasnu tablu.

ČOVJEK S OMČOM: Zanimljivo. Ta kombinacija stida i straha...

BUBA: Vezala bih ljude ugovorima za projekte, a ne platom za penziju. Državni novac ne bih trošila na spektakle. Otvorila bih više scena. Uvela bih radionice. Glumci bi bili ugovorom vezani da rade kao glumci u pozorištu, a ne kao budale na televiziji. Možda bih dovela televiziju na neku od scena. Otvorila bih kafe-knjižaru. I škole glume, baleta...

ČOVJEK S OMČOM: A novac za to?

BUBA: Počela bih od štednje na gorivu.

ČOVJEK S OMČOM: Znači, da se ne ubijam? Neće me zapamtiti kao direktora koji je potrošio dva miliona?

DALI: Dva miliona! Na šta?

ČOVJEK S OMČOM: Na repertoar. Heda Gabler... Narodni poslanik... Šerlok Holms. I Hasanaginica! I renoviranje. Možda nisam trebao da trošim na renoviranje... Možda sam trebao da više dam za repertoar...

DALI: Repertoar je dobar. Publika ne valja...

ČOVJEK S OMČOM: Gospodin Bertold Brecht ne bi se složio sa vama:

“Budući da čovjek, ukoliko nije sljepar, neminovno mora biti dosjetljiv kako bi dobio u ruke gradski teatar bez sposobnosti za takav posao (naročito u gradu čiji gradski očevi nikako nisu zalupani), može se od njega očekivati i da se najednom dosjeti kako mu ogroman aparat, kolika zgrada, koliko ljepenke, rasvjetnih uređaja, ljudi, novaca itd. treba da bi uspio dosađivati sve manjem i manjem broju publike. On će se, svakako, tješiti da mu je uspjeh u tome znanat. Unatoč tome, postavlja se pitanje: nije li zapravo neka vrst umjetnosti pobijediti u dugogodišnjoj tihoj i nepopustljivoj borbi s inteligentnim gledaocem, tako da ovaj uvijek iznova napušta bojno polje tih plačuci i potpuno slomljen? Ipak, pobjeda je velika, ali nije teška. Sve dotle dok postoji dovoljna zaliha glupana koji trče u takav teatar ili ga plaćaju iako u nj ne ulaze ili zato što ne ulaze, direktor će uvijek imati vina u svojoj čaši. A ono nekoliko ljudi koje njihovo zvanje sili da tamo idu i o tome pišu, uvijek će se brzo umoriti da nasrću na zid, tj. da čovjeku — koji i kad bi htio, ne bi mogao — na njegove budalaste isprike kako su ljudi suviše glupi da cijene nešto bolje, odgovore kako tih ljudi ima tako malo da i ne ispunjavaju teatar. Taj čovjek se ispričava samo glupošću publike, no on jedino od nje živi. Potpuno je moguće da teatar bez prepredenog trgovca u svojim kancelarijama ne može postojati, no postavlja se pitanje je li potrebno da teatar postoji bez umjetničkog duha iza pozornice...”

(Kad je Čovjek s nosom počeo citat, Suni se prikrao svijeći kod njegovih nogu, uzeo je, i poveo ekipu prema izlazu. Brehtove riječi sve su slabije...)

“Treba li da stotine hiljada ljudi plaća kako bi jedan čovjek zarađivao. Treba li da tisuće žive bez teatra kako bi jedan, koji o njemu ništa ne razumije, imao krov nad glavom. Naši gradski oci uvijek ponovo pomažu tog šte-

točinu, kao da su zahvalni već i na tome što se u njihovom gradu, u toj kući, ipak svake večeri zastor diže... No kako da ti gradski oci, koji jedva znaju šta se tu događa, naslute šta se ovdje NE događa?”

1914. ČOVJEK S PIŠTOLJEM

(Buba otvara vrata, i upali svjetlo. Čini se da su još uvijek u skladištu pozorišne rekvizite, u kojem je neko zajedno sa žljeznim krevetom, stolom, trima stolicama odložio i glumca. Mladić se od svjetla prene i uperi pištolj u njih.)

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Šta ćete vi u mojoj sobi? Kako ste ušli?

BUBA: Ja sam Buba, drago mi je.

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Ne mrdaj! Stoj! Pucaću!

DALI: Gledaj novine na stolu. Vidi datum... 27. juni. Vidi godinu, 1914. A vidi naslovnu... Ferdinand u Sarajevu... Sutra je atentat. Ovo je Gavrilo Princip! Skloni pištolj. Ako pucaš, za dva minuta će ti kuća biti puna agenata. Da smo došli da te hapsimo, ne bi upali ovako. Koliko kila imaš?

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Pedeset.

DALI: Rekao bih ti da si glup koliko si težak, ali se moraš prvo dobro ugojiti. Je li za sutra sve spremno? Da još jednom vidimo plan. (Razmješta stvari po stolu. Suni se osjeća ugrožen, Dali raste u Bubinim očima, brzo nešto mora učiniti...)

DALI: Ova tegla je Vijećnica. Ova špura je obala. Ova piksla je Despića kuća...

BUBA: Fuj, kako je mastan sto. Što ne staviš najlon neki kad jedeš...

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Šta je najlon?

BUBA: Ma nema veze.

SUNI: Znači, ovo je obala. Visoki predstavnik dolazi obalom...

DALI: Suni, možeš li malo, samo da ti nešto...

SUNI: Neka te, Dališa. Ovako ide kolona. Ovdje je Žeraja. On baca bombu. Je li tako?

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Tako je.

BUBA: Na majku dvoje djece.

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Ako je majka, što ne sje-di kod kuće?

BUBA: I ti sebe zoveš naprednom omladinom? Što bi žena sjedila kući, a muškarci se vozali gore-dole?

DALI: Znači, muškarce je OK ubijati, a žene nije?

BUBA: OK je ubijati one koji su u uniformi. A ona je u haljini.

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Takvim ženama je halji-na uniforma.

BUBA: Kakvim ženama?

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Takvim. Što ne vode ra-čuna o djeci, nego paradiraju po tuđim zemljama. Šta ona radi ovdje?

DALI: Šta god da radi, nije rješenje da ih ubija-te.

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: A jeste rješenje da mi njima budemo robovi?

DALI: Kakvi robovi? Ljudi su nam donijeli kul-turu. Prave pruge...

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: ... da odvoze šumu i ru-du...

DALI: Prave škole...

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: ... da nam djeca uče nje-mački...

DALI: Napravili su muzej. Sakupili minerale...

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: ... da ne zaboravimo ka-kvu smo rudu imali prije nego što su nam oni sve odnijeli.

DALI: Ljudi od nas hoće da naprave Evropu. A ti bi pucao u njega!

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Kad neće da čuju naš glas, neka čuju naše oružje.

BUBA: I šta ima od tog što čuje, ako mandrkne? Gdje je tu dijalog?

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: U rokanju. Niste slušali riječi, slušajte metke.

DALI: Samo primitivci rješavaju na ulici ono što se treba riješiti u skupštini.

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: U kojoj skupštini? Zava-di pa vladaj. Potpaljuju nas jedne na druge, a oni beru kajmak.

SUNI: Ljudi, ja ne znam jesmo li se mi vratili u prošlost, ili nam je prošlost upala u sada-šnjost.

BUBA: Otresi ga. Stvarno nije u redu. Što nije napravio manevre sebi u Šenbrunu, nego u Bosni.

DALI: Bubo! Šta god da radi, ne smije se pucati u čovjeka. To je kriminal.

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Ma nemoj. Kad pošalješ milion ljudi da poginu, onda si političar, a kad ubiješ toga koji ih šalje, onda si krimi-nalac?

DALI: Znam, ali čovjek je ovdje da nam pomog-ne. Bolji je on nego ona trojica predsjedni-ka.

SUNI: Jebote, da ih neki cirkus zaposli ko klov-nove, hairovali bi i cirkus i Bosna.

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Ne razumijem. Kako predsjednik, a trojica?

BUBA: Fino. Jedan Srbin, jedan Hrvat i jedan Bošnjak.

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Zajedno vladaju?

DALI: Ne vladaju. Vladaju Svjetska banka i Mo-netarni fond. Znaš šta? Daj taj pištolj!

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Neee! (*Gombanje. Dali je i sam je začuđen svojom hrabrošću. Buba preuzima pištolj.*)

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Znao sam da ste špijuni!

BUBA: Nismo. Prijatelji smo ti. Terorizmom se ništa ne rješava!

SUNI: A ovaj mališa je terorista?

DALI: Šta je nego terorista? Najpoželjniji neženja?

SUNI: On je terorista, zato što ima pištolj? A Buš je humanista, zato što ima nosače aviona?!

BUBA: Dali je u pravu. Šta se rješava ubijanjem? Evo, ovaj je ubio Ferdinanda, i šta se riješilo? Kakve je ko koristi od toga imao? Napravila se Jugoslavija, pa se raspala. Srbi i Hrvati se jebavali u Bosni, pa se nastavili jebavat u Jugoslaviji. Šta je ovaj jadnik dobio? Zatvor, batine, tuberkulozu. I utisnuli mu cipele u asfalt. I istisnuli. Most se zvao po njemu, pa se više ne zove. Šta rješavaš ubijanjem?

SUNI: A šta rješavaš neubijanjem? Da ti stranci propisuju kako ćeš živjet.

BUBA: A kako bi živio da ti ne propisuju?

SUNI: Živio bi... Živio bi... Slobodno!

BUBA: Kako? Opiši mi taj život. Osim što bi i dalje žderao tonu hamburgera dnevno. Pun mi je klinac vas antiamerikanaca kojima se i iz bubuljica cijedi coca-cola. Kako bi živio da ti nema stranaca? Za koga bi glasao?

SUNI: Za tebe, Bubili...

BUBA: Marš! Nije problem u strancima. U nama je. Mi biramo ljude koji su dokaz Darvinove teorije. Jebote ova država! Svak živ prije glasa za majmuna s kojim dijeli porijeklo, nego za čovjeka s kojim dijeli mišljenje.

DALI: Sve si u pravu. Samo spusti pištolj. Napunjen je.

BUBA: Neću da ga spustim!

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Onda ćeš morati da me ubiješ. Ja sutra imam sastanak sa istorijom, i ne mogu da zakasnim.

SUNI: Sa istorijom, a ne sa zemljom. Pusti mene, da pregovaramo s njima.

DALI: S njom. Ja sam na vašoj strani.

BUBA: Ne kontam. Dva sata ubjeđuješ čovjeka da ne puca, a sad odjednom promijeniš stranu.

DALI: Zato što nismo vodili računa o jednoj stvari.

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: O kojoj?

DALI: Mislim da se nas troje ne smijemo petljati u ovo!

BUBA: Zнала sam! Pa život nam i jeste ovakav zato što se ne petljamo ni u šta.

DALI: Ovo je drugo...

BUBA: Šta je drugo? Znaš da će kreten sutra upucati jednu neđužnu ženu, i nećeš da se petljaš u to?

DALI: Neću.

BUBA: Zašto?

DALI: Zato što je to opasno.

BUBA: Za tvoju guzicu?

DALI: Za bilo čiju! Ne smijemo se petljati u istoriju. Šta će se desiti ako on sutra ne ubije Ferdinanda?

BUBA: Austrija neće imati povod za rat. Gavrilo neće umrijeti u zatvoru.

DALI: Tačno! Stvari će krenuti drugim tokom. Austrougarska neće propasti. Moj tata neće nikad upoznati moju mamu. Ja se neću roditi. Ni vas dvoje... Ako Gavrilo ne ubije Ferdinanda, niko od nas se neće roditi.

SUNI: Ja više ništa ne kontam. Evo me glava zaboli.

BUBA: Ako se nismo rodili, onda ne možemo biti ovdje.

SUNI: Kako "ako se nismo rodili"? Pa šta sam ja? Fetus od osamdeset kila? Čuj, nismo ovdje! Nego gdje smo!?

DALI: Ako smo ovdje, onda nismo mi.

SUNI: Nego ko smo?

DALI: Ne znam.

SUNI: Ja nisam ja? Hajd' me zovni.

DALI: Suni.

SUNI: Šta je... Vidiš da sam ti se odazvo. Što bi ti se odazvo, ako nisam ja ja?

BUBA: Čovjek nije samo ime. Nisi ti jedini Suni na svijetu. Ko si, osim što se zoveš tako?

SUNI: Čuj, ko sam?

BUBA: Tačno. Ko si? U šta vjeruješ? Šta je tvoj zadatak u ovom životu?

SUNI: Ma nemojte se zajebavat'. Puknuće mi glava. Dosta mi je tunela, još i ovo - biće, neće bit'...

BUBA: Šta je moj zadatak u životu? Za šta se ja borim? Šta mi je cilj?

SUNI: Ja sam Sunija Tutić. Volim janjetinu, volim folk-filigran... Eto, nek ja nisam ja, al' šta ćemo sa Folk-filigranom? Znam ti sad otpjevat' deset hitova.

BUBA: Gavrilo, evo ti pištolj. Baš me briga. Ubijaj koga hoćeš.

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Neću.

SUNI I DALI: Šta nećeš?!

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Pištolj. Ubijte ga vi.

SUNI: Mi nismo odavde.

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Još bolje. Ubijte ga i vratite se odakle ste došli.

DALI: Ne može tako...

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Zašto ne može? Prvo sam terorista, i ubica, i kriminalac, a kad treba da spasavam vas... Ako ja ne ubijem, vi se nećete roditi! E baš neću! Idem da spavam.

BUBA: Sram te bilo. Tvoji drugovi sutra treba da daju život, a ti spavaš.

ČOVJEK S PIŠTOLJEM: Sram tebe bilo. Cijelo veče me gnjaviš da ne pucam u tiranina, a sad me nagovaraš. Laku noć.

DALI: Gavrilo, nismo mislili ozbiljno. Uzmi pištolj, molim te.

SUNI: Mišu, nemaš petlje.

BUBA: Dobro, odosmo mi. *(Otvora vrata. Spremna je da izađe...)*

SUNI: Ne možemo ga ostavit ovako. Istorija...

DALI: Ne može biti gora nego što je bila. Tri rata, logori, klanja, ustaše, četnici, handžar divizija, Pogorelica... Šta se to lijepo desilo u sto godina? *(Dali i Buba čekaju Sunija da zajedno odu. Gavrilo spava.)*

SUNI: Gavrilo, ne spavaj. *(Prilazi Gavrilo, stavlja mu pištolj u ruku.)* Jarane, manji si nego na filmu, al' si opet gazija. Sutra nemoj stajat ovdje, pored piksle, nego ovdje, kod mosta. Promijenice rutu u zadnji čas. Htjeće da posjete onog ranjenika u bolnici.

DALI: Suni, ne miješaj se!

(Odvuku ga kroz vrata na koja su ušetali u intimu heroizma.)

Gdje će ih mašta pisca odvesti dalje? Još uvijek su, pretpostavljamo, u podrumu pozorišta, u depou rekvizite, u tami ispunjenoj duhovima stvarnih i izmišljenih ljudi. Čije će se lice izdvojiti iz mraka? Omerpaše Latasa? Tvrтка I Kotromanića? Tina Ujevića? Katarine Kosa-

če? Omera i Merime? Prašnjavi depo prava je riznica patriotske inspiracije, gluhe za misao da je patriotizam utočište huljama. U kom smjeru povesti ovu priču, koja kao da pomalo posrće od umora i sapliće se o sopstvene noge?

Da tekst pred čitaocem ne nastoji biti roman (sic!), nego radio-drama, slušalac bi sada mogao, recimo, začuti taktove valcera "Na lijepom plavom Dunavu"; onda bi uz tu melodiju u pozadini jedan ženski alt čitao recept za saher-tortu, možda bi se negdje iz daljine nametao rezak vojnički govor na njemačkom jeziku, možda bi to mogao biti jedan od Hitlerovih čuvenih govora, zatim bi postepeno preovladali usklici "živio" i "ura", praćeni aplauzom, onda bismo čuli vrisak, i odmah potom pucanj, pa detonaciju granate, pa rafale, pa fijuk metaka...

52

1945. ČOVJEK S BOMBOM

(Studenti su jedno pored drugog naslonjeni na zid nekog podruma, iznad kojeg se vodi jaka bitka. Ulazi čovjek s bombom.)

ČOVJEK S BOMBOM: Šta imate od oružja?

DALI: Ništa, mi smo pacifisti...

ČOVJEK S BOMBOM: Evo vam pištolj. Zadatak znate: spriječiti miniranje centrale... Naredba je: nema povlačenja. Lozinka: vazduh trepti kao da nebo gori. Odgovor: sprema se oluja.

SUNI: Evo nas usred partizanskog vesterna...

DALI: Vi ste Valter? Vladimir Perić Valter? Mi smo na Marijindvoru? Danas je šesti april 1945?

SUNI: Valter!? Majke ti? Pravi Valter. ONAJ Valter? *(Ostane neko vrijeme kao zamrznut u fascinaciji herojem.)*

DALI: Znam mu lice sa spomenika. Druže Valtere...

ČOVJEK S BOMBOM: Šta je bilo?

DALI: Nešto mi nije jasno...

ČOVJEK S BOMBOM: Šta? Samo brzo!

DALI: Naš zadatak je da ne damo Nijemcima da dignu centralu u vazduh?

ČOVJEK S BOMBOM: Tako je.

DALI: Ako bismo je mi digli prije njih, onda bi oni otišli svojim putem. Ne bi ni napadali ovamo?

ČOVJEK S BOMBOM: Da mi dignemo centralu?

DALI: Aha. Prije njih. Pravo će im bit frka. Zamisli onaj voz, što si ga ti digo u filmu, da su ga Nijemci digli prije tebe. Zar se ne bi osjeće ko da su te dobro zajebali?

ČOVJEK S BOMBOM: Ne bih. Sloboda silazi u grad, a kad siđe, ova centrala biće naša, i koristiće nama, a ne okupatoru, i zato je trebamo sačuvati...

DALI: I poginuti?

ČOVJEK S BOMBOM: Od kad se skojevci boje smrti?

DALI: Mi nismo skojevci. Mi smo slučajno zalutali ovdje.

ČOVJEK S BOMBOM: Onda marš odavde.

DALI: Gdje, kad rafalaju sa svih strana?

ČOVJEK S BOMBOM: U kanalizaciju. Odakle ste valjda i došli.

DALI: Ali, budi razuman. Bombama protiv tenkova?

ČOVJEK S BOMBOM: Šta si rekao? *(Prekine ga jauk nekog saborca, i on otrči izvan scene.)*

SUNI: Mišu. Mišu mekinjašu!

DALI: Što sam miš? Zato što nisam budala da ginem bezveze.

BUBA: On ne gine bezveze. Gine da grad ima struju.

DALI (*ironično*): Aha... Pravo će mu grad biti zahvalan za to.

BUBA: Hoće! Nazvaće elektropreduzeće po njemu.

DALI: I šta će imat od toga? Da mu pola grada jebe mater kad poskupi struja.

BUBA: Napraviće mu spomenik...

DALI: Da mu golubovi seru po glavi.

SUNI: Mogo bi ti prestat vrijeđat heroja.

DALI: Ne vrijeđam, samo sam realan. Dovde mi je priče o herojima, o junacima, o šehitima. Za šta će on sad poginuti? Da se zove preduzeće po njemu? Zašto su u ovom našem ratu ginuli ljudi? Za šta su ostali invalidi?

SUNI: Za nezavisnu i suverenu i međunarodno priznatu...

DALI: Ko što su ginuli i za socijalističku federativnu. I za ujedinjenu kraljevinu, i za samostalnu banovinu, i za Austriju, i za Tursku... (*Ironično*) Za nezavisnu i suverenu... Pare nam se zovu marka, ustav nam je na engleskom, Amerikanci zaustavljaju i pretresaju koga hoće... Dalibora više niko neće navući na tu priču.

SUNI: Koliko znam, nikad te niko nije ni navu-ko. Ti si cijeli rat presjedio u podrumu.

DALI: A šta ti sad radiš? Šta čekaš? Dobio si pištolj. Izađi, ko ti brani?

SUNI: I hoću. (*Načas izađe, pucnjava se pojača. Vrti se.*)

DALI: Šta je bilo?

SUNI: Upalo mi je nešto u oko.

DALI: Nije isto ko na filmu, ha? Na filmu Rambo primi sto metaka, i ništa. A u ratu, jedan

te okrzne, usereš se. Znaš šta? Kad se vratimo, osnovaću pokret.

GLAS ILEGALCA: Momci, ovamo. Valter je ranjen. Pomozite da ga izvučemo.

SUNI: Ti ga dovuci, a mi ćemo ga uvući.

GLAS ILEGALCA: Ne mogu sam. Treba mi još neko.

DALI: Na ovo hvataju. Na humanizam. Na solidarnost. Ako ostanemo ovdje, šupci smo. Ako izađemo, budale smo.

GLAS ILEGALCA: Iskrvariće.

SUNI: Nek stavi nešto na ranu i nek pritisne. Samo nek pripazi da je sterilno...

BUBA: Gdje je ranjen?

SUNI: Čudi me da nemate bolničara.

GLAS ILEGALCA: Hoćete li sami, ili da vas bomba izbacij napolje? (*Bomba ukotrlja među studente. Oni se sakriju, ali kad se ništa ne desi, izađu iz zaklona. Valter upuže među njih.*)

BUBA: Evo ga. Valtere, gdje si ranjen?

DALI: Pitaj ga gdje nije. Biće mu lakše da odgovori.

BUBA: Tišina. Nešto mrmlja... (*Slušaju. Ništa se ne čuje...*)

SUNI: Glasnije. (*Slušaju...*)

DALI: Kaže da se mi povučemo, a on će nam štiti odstupnicu.

BUBA: To si izmislio!

DALI: Pa da može da govori, to bi rekao.

BUBA: Ne možemo ga ostaviti ovdje.

DALI: Pa šta ćemo, kad neće s nama.

SUNI: Ostaćemo s njim!

DALI: Da poginemo ko budale?

SUNI: Pa ne možemo stalno bježat. Možda se zato i ne možemo vratit u naše vrijeme, zato što stalno bježimo.

BUBA: Tačno. Moramo se suprotstaviti nepravdi. Ne možemo samo stajati sa strane.

DALI: Suni, legendo. Genije! (*Ljubi ga.*) Kako mi to nije prije palo na pamet? Znam kako da izađemo odavde!

BUBA: Kako?

DALI: Jednostavno. Ovo sve što se dešava nije stvarno. Ovo je neka vrsta 3D projekcije. Mi sami sebe držimo zarobljene ovdje. Jedini način da ovo promijenimo jeste da promijenimo sebe. Evo, Suni je hvalisavac, egoista, materijalista, baš ga briga hoće li pobijediti Nijemci ili partizani. Najlogičnije bi bilo da je sad u kanalizaciji i da ga je baš briga za sve ovo. Ali nije. Ja sam razmažen, kukavica, štreber, ali evo. Ostajem. Bacaću kamnje ako nema bombi.

SUNI: Jebiga. Ja nisam mislio ozbiljno. Ja sam mislio da ćeš ti... (*Baca čežnjiv pogled prema šahtu.*)

54 BUBA: Tvojim riječima, Dalibore, ovo je kao neka video-igrice u koju smo mi upali? Ne-ki jebeni Matrix?

DALI: Otprilike. A cilj igre je da shvatimo svoje slabosti i da ih promijenimo.

BUBA: Ja nemam slabosti i nemam šta da promijenim.

DALI: Imaš. Ne vidiš ništa lijepo oko sebe. Sve ti je loše, sve kritikuješ.

BUBA: Dobro. Ja nisam ni kukavica ni egoista, i ja bih svakako ostala s Valterom, ali pošto ne možemo otići odavde dok se ne promijenim, ja idem u kanalizaciju. Baš me briga.

SUNI: To nije fer.

BUBA: Pa šta drugo da uradim?

SUNI: Ponašaj se kao žensko.

BUBA: A to znači?

SUNI: Priznaj da ne možeš bez muškaraca... (*Prilazi joj, raspušta joj kosu, raskopčava je... Buba paralizovana, ne može da vjeruje da on to radi u takvim*

okolnostima. Dali, ljubomoran, puca ne nišaneći, preko ivice visokog podrumskog prozora.)

SUNI: Dali, šta radiš to?

DALI: Borim se.

BUBA: Pa kako to pucaš!? Iznad glave!

SUNI: Jebote, opalio si po partizanima...

DALI: Al dobro je, Nijemci su skrenuli... Odoše, sigurno su skontali da su im ovdje saveznici.

BUBA: Sad partizani pucaju po nama... (*Fijuk granate.*)

DALI: Povlačenje... (*Sve troje zaglave u otvoru kanalizacije.*)

Kad bi iz nje izašli u 2008. godinu, u Sarajevo, ispred Vječne vatre, na platnu razapetom iznad Titove ulice pročitali bi: 6. april, Dan grada Sarajeva. I ništa njihovoj mladosti kratkog pamćenja na toj paroli ne bi nedostajalo. Oni nisu, kao što Veličković jest, sedamdesetih godina išli u Drugu gimnaziju (tada "Ognjen Prica") koja je, a toga se ni Veličković ne sjeća, kao Dan škole slavila ili 6. april, ili 25. maj.

Prvi datum, toga se Veličković ipak sjeća, bio je neradni dan u Sarajevu. Drugi nije. Prvi se zvao Dan oslobođenja Sarajeva. Drugi Dan mladosti (i Titov rođendan). Na Dan oslobođenja trčao se kros, dodjeljivala se sestoaprilska nagrada, održavani su koncerti, svečano otvarani razni objekti (robna kuća Sarajka, naprimjer). Na Titov rođendan održavao se slet na stadionu JNA u Beogradu, tada glavnom gradu Jugoslavije. Prenos se gledao na televizorima širom zemlje, a vrhunac večeri bio je ulazak štafete mladosti na stadion i njeno uručenje Titu.

Suni, Buba i Dali, i većina čitalaca, njihovih vršnjaka, vjerovatno ne znaju šta znači riječ slet.

Ali su, vjerovatno, gledali nekad na TV snimak otvaranja XIV olimpijskih igara u Sarajevu, pamte možda kako su raznobojno odjeveni igrači/vježbači svojim tijelima *formirali* na terenu.

Slet se, dakle, može opisati kao masovno kolektivno vježbanje uz muziku, sa koreografijom koja ljudska tijela tretira kao djeliće velikog živog mozaika. Ta *umjetnost* savršeno je odgovarala ondašnjoj vlasti i ideologiji, jer je tražila od izvođača da svoju individualnost prilagode i podrede kolektivu, izražavajući tako poštovanje i odanost Vođi i Ideji.

Većina onih koji su u tim sletovima učestvovali, ili su ih sa ushićenjem gledali, većina onih koji su nosili štafete mladosti ili im aplaudirali, koji su gurali u suzama u dane Titove sahrane, danas više nisu mladi i ne vole se toga sjećati. Ali kad moraju, kad ih *jugonostalgičari* na tu ne tako davnu prošlost tu i tamo podsjetite, onda se pravdaju da su *moralni*, da su *bili natjerani*, da se *nije smjelo drugačije*, da su *bili mladi i naivni*...

Ispada da se *stide* svoje mladosti i svog nekašnjeg patriotizma, i navijanja za Jugoslaviju, i pjevanja *Druže Tito mi ti se kunemo*...

Međutim, umjesto da se sa uzrocima tog stida suoče, oni ih žele zaboraviti. I natjerati druge da ih zaborave! Jer, ništa se bitno nije promijenilo. Oni se nisu promijenili. Ostali su isti – sretni kad mogu svoju individualnost podrediti kolektivu, nesigurni bez vođe, glasni kad navijaju a tihi kad se treba usprotiviti jačem. Jugonostalgija je problematična i nepoželjna, jer otkriva da svaki sistem, i onaj i ovaj, postoji zahvaljujući takvima – karijeristima, birokratama, konformistima (potraži ove riječi u rječniku), beskičmenjacima i bezličnjacima. Oni moraju ćutati o prošlosti, ili je moraju mije-

njati, jer samo tako njihova djeca neće otkriti ko su i kakvi su. A ako u tom poduhvatu (falsifikovanja istorije) strada i ideja antifašizma, koga briga?

Dakle, 6. april, Dan oslobođenja Sarajeva, bio je dan kada se u Sarajevu slavila pobjeda nad fašizmom. Suština tog praznika bila je sadržana u riječi oslobođenje. Te riječi više nema, a za taj datum vezuju se neki drugi događaji, bez istorijske i naučne objektivnosti, i bez uporišta u činjenicama.

Bilo bi zanimljivo saznati ko je i kada i kako to smislio, i ko je sve u tome i kako učestvovao. Bilo bi zanimljivo Bubu, Dalija i Sunija uvesti u zgradu sarajevskog Kantona, na sastanak neke komisije koja mijenja nazive ulica, trgova, stadiona; prislušnuti, zajedno s njima, mutiranu pamet bivših Titovih pionira i omladinaca. Ali, putnici kroz bespuća obijesne nedosljednosti još uvijek bauljaju kroz cijevi naseljene pacovima.

BUBA: Ja ne znam ni kud više idemo... Koliko smo puta do sad izašli? Deset? I svaki put se opet vratimo gdje smo i bili. Uaiiii! (*Vrišti.*)
Miš! Pacov! Štakor! Jaaaaa, iiiiiii, iš! Iš!

SUNI: Šta iš, nije kokoška. Dališa. Dališa? (*Tišina...*)

SUNI: Dališa! (*Tišina...*)

BUBA: Dali, molim te! (*Tišina...*)

SUNI: Je li bio ispred ili iza nas?

BUBA: Otkud znam, kad stalno idemo naprijed-nazad.

SUNI: Dali!

BUBA: Daj, izvini mu se. Vidiš da se zainatio.

SUNI: Zašto? Zato što sam mu stavio prst na čelo.

BUBA: Nisi trebao.

SUNI: Ma nemoj. On može da bocka riječima koliko hoće, a ja ne mogu prstima nikako.

BUBA: Dali, ako nas čuješ, javi se... Stvarno se brinem za njega.

SUNI: I trebaš. Vrvi od govnojedaa. Ima ih ko pirana u Nilu.

DALI: U Nilu nema pirana.

SUNI: Znam. Samo sam htio da se javiš.

DALI: Ne znaš.

SUNI: Znam. Krivo ti je što sam te provalio.

DALI: Dobro, ako ne žive u Nilu, gdje žive? Ne znaš! U Amazonu. Glup si.

SUNI: Nisam, znao sam to.

DALI: Dobro, koje ribe žive u Nilu?

SUNI: Čuj koje? Krokodili!

DALI: Krokodili nisu ribe.

SUNI: Bogati, a što? Zato što nisu sisari?

56 DALI: Ooo... Svako danas završava osnovnu... Zato što nemaju peraje!

SUNI: Pa šta? Plivaju pod vodom.

DALI: I ronionci plivaju pod vodom.

SUNI: Znači, ronionci su ribe!!

DALI: Zašto?

SUNI: Zato što plivaju pod vodom i imaju peraje.

DALI: U pravu si. Sve si u pravu!

SUNI: A zašto se onda ne zovu ljudi-ribe nego ljudi-žabe?

DALI: Ja sam glup. Ja sam glup zato što sam progovorio.

SUNI: Po tvojoj logici, krokodil nije riba a jest žaba. Nema peraje, a ima izbuljene oči...

DALI: Što se mene tiče, ova radio-drama je gotova. Jedan od nas dvojice je apsolutno suvišan.

BUBA: Eno mjeseca gore! Ljudi, pomračenje!

SUNI: Nije, bona, ono je šaht. Neko ga zatvara. Hej! Čekaj!

1999.

ČOVJEK S NAREĐENJEM

(Podjednako je iznenađen i zbunjen, koliko i naši junaci, čovjek sa švajc-apatatom u rukama, bubom u uhu, sunčanim naočarama na nosu i žvakom u ustima; jednom rječju - agent.)

BUBA: Jeste li vi neki umjetnik?

AGENT: Bojim se da nisam.

BUBA: Zašto onda radite nešto ovako glupo?

AGENT: Zašto varim šahtove?

BUBA: Da.

AGENT: Zato da ih niko ne može otvoriti i postaviti eksplozivnu napravu unutra.

SUNI: Jarane, na čemu si?

AGENT: Na budžetu. *(Radio-stanica: tiriptiriip...)*

SUNI: Je li to bila radio-stanica?

AGENT: Bojim se da jeste. "Strela zove Kondora, strela zove kondora. Tri štakora na 13-50. Pošalji Šišmiše".

Preskačemo izvlačenje iz šahta, škripu kočnica, utrpavanje u službena kola, sprovođenje do prostorija za ispitivanje, i prvih nekoliko časova službenog razgovora...

AGENT: Posljednji put te pitam: šta ste radili dole?

SUNI: Dali, odgovori mu, vidiš da nas zbog tebe drže ovdje tri sata.

BUBA: Dali, nemoj!

AGENT: Vas dvoje, šutite!

BUBA: Nećete vi određivati ko će govoriti a ko ćutati. Imamo pravo na građansku neposlušnost.

AGENT: Građani ne izlaze iz kanalizacije kuda treba da prođe svečana povorka.

BUBA: Ko ste vi da određujete odakle građani izlaze ili ne izlaze? Imamo pravo da se sastajemo gdje mi hoćemo.

AGENT: Nemate!

BUBA: Imamo!

AGENT: Nemate. Gdje su vam lični dokumenti?

BUBA: Nemamo.

AGENT: Nemate. Bojim se da ste onda za mene potencijalni teroristi!

SUNI: Bubo, nemoj nervirat gospodina. Evo, pitajte mene, ja sve znam.

AGENT: Šta znaš!? Da ste došli iz budućnosti, kroz kanalizaciju? To vam je priča za psihijatriju, a ne za policiju.

BUBA: Ja jesam terorista!

AGENT: Priznaješ?

BUBA: Gdje treba da potpišem?

SUNI: Gospodine inspektore, ne slušajte je. To ona vama uzinat.

AGENT: Ostaviću vas pet minuta nasamo, pa se dogovorite. (*Izađe.*)

SUNI: Bubo, hajd se ti zamijeni sa Dalijem. Ti malo šuti, a on nek govori.

BUBA: Neću. Je li ono tamo ono ogledalo kroz koje nas gledaju?

SUNI: Dali, daj ti joj reci, tebe će poslušat.

BUBA: Halo, vi iza ogledala! (*Kucka u ogledalo...*)

(*Iza ogledala...*)

ŠEF: Od kad sam u policiji nisam imao ovakav slučaj.

AGENT: Pa šta ćemo s njima?

ŠEF: Ne znam. Da si ih bogdo ostavio u kanalizaciji...

BUBA: Sram te bilo! Govno jedno! Ovolišno mozga nemaš u toj glupoj tintari.

AGENT: Da je izdegenecimo malo?

ŠEF: Zašto?

AGENT: Pa čujete šta nam govori?

ŠEF: Pravno-teoretski, govori ogledalu. Ona nas ne vidi i ne zna da smo ovdje.

AGENT: Pa šta da radimo? Da sjedimo ovdje i slušamo kako nas vrijeđa.

ŠEF: Umoriće se. Niko ne može toliko dugo pričat.

AGENT: Bojim se da ova može!

BUBA: Pu, bagro!

ŠEF: Ne znam šta da radim.

AGENT: Znete kako naš narod kaže, batina je iz raja izašla.

ŠEF: Nema govora! Kako da tučemo nekoga ko nema lične dokumente?

AGENT: Pa baš zato!

ŠEF: Šta znamo ko su? Sačekaj da nam jave rezultate otisaka...

AGENT: Da sjedimo ovdje i da puštamo da nas pljuje? 57

ŠEF: Pljuje ogledalo!

AGENT: Pljuje nas.

ŠEF: Kako, kad nas ne vidi?

AGENT: Ako nastavi da pljuje, nećemo ni mi vidjet nju. Sve nam je upljuvala.

ŠEF: Neće još dugo. Niko nema toliko pljuvačke.

AGENT: Bojim se da ova ima. A da ih razdvojimo? Da ih ispitamo posebno?

ŠEF: Može. Samo dok ova posjeta prođe, onda ih pusti nek ih đavo nosi.

AGENT: Razumijem.

ŠEF: Čekaj, da ja probam...

(*Minut kasnije, u sobi za ispitivanje.*)

BUBA: Nemate prava da radite ovo što radite!

ŠEF: Koje?

BUBA: Priveli ste nas.
ŠEF: Nemate dokumenta.
BUBA: To ste saznali tek kad ste nas priveli. Vi biste trebali da branite zakon, a ne da ga kršite.
ŠEF: Kako smo ga prekršili?
BUBA: Uskratili ste nam slobodu kretanja. Uznemiravate nas pitanjima.
ŠEF: Postoji opravdana sumnja da ste prijetnja bezbjednosti Nj.E.
SUNI: Koje nje?
ŠEF: Njegove Ekselencije...
BUBA: Šta je OPRAVDANO u toj sumnji?
ŠEF: Bili ste u šahtu preko kojeg treba da prođe svečana povorka.
BUBA: Pa šta?
ŠEF: Kako pa šta? Šta ste radili unutra?
BUBA: Šta se to vas tiče?
58 ŠEF: Ja sam policajac, zadužen za bezbjednost. Sve me se tiče.
BUBA: Ne tiče! Moj privatni život vas se ne tiče. Nemate pravo da gurate nos u njega.
ŠEF: Imam.
BUBA: Ko vam ga je dao? Jeste li ikad imali u rukama povelju o ljudskim pravima?
ŠEF: Gledajte šta ste mi uradili sa ogledalom... Ovdje vas zadržavaju mjere opreza. Nije jasno ko ste, i šta radite, i kakve su vam namjere, i ne mogu dozvoliti...
BUBA: Šta nije jasno? Ima li neko od nas rep?
AGENT: Nema...
BUBA: Ima li kopita? Krzno? Lišće? Nema. Šta smo onda mi? Ljudi! Šta ljudima pripada? Ljudska prava? Šta nije jasno?
ŠEF (*sve je povučeniiji, nesigurniji*): Namjere...
BUBA: Pa ne možete okolo hapsiti ljude zbog toga što im ne znate namjere.

ŠEF: Ne možemo, ali moramo... Moramo svi biti oprezni zbog terorizma...
BUBA: Tačno. Svi. A ne samo policija. Ja sam oprezna. Ne ubijam ljude u Iraku, ne prijetim Iranu, ne silujem zatvorenike, ne bacam napalm, ne proizvodim mine, ne prodajem rakete, ne bacam osiromašeni uran na civile. Ja sam oprezna. I hoću da izađem odavde. Smjesta!
ŠEF: Žao mi je.
BUBA: Nemate pravo da me zadržavate ovdje.
ŠEF: Nemam, ali imam mogućnosti.
BUBA: Koje? Silu?
ŠEF: Ako treba, i silu.
BUBA: Oduzmete mi slobodu, a kad se pobunim, onda intervenišete silom. I to zovete zaštitom pravde.
ŠEF: To zovem oprezom. Dok se posjeta Njegove Ekselencije ne završi.
SUNI: Zovite mog advokata!
BUBA: Imaš advokata?
SUNI: Nemam, samo sam gledao u filmovima da se tako kaže.
BUBA: Jebote, svi su počeli živjeti ko da glume u nekom filmu.
SUNI: A i da imam, šta bi s njim. Tebe niko ne bi mogao odbraniti. Šta nagovori čovjeku... Tačno me bilo stid. Fin, ljubazan, kulturan, isto ko da nije murijak, a ti...
BUBA: Fin, ljubazan, fin... A mi u zatvoru. I Evropa je fina, ljubazna, fina, pa nas drže u Bosni ko u getu.

(*Još koji sat kasnije...*)

AGENT (*Daliju*): Dobro, ako nećeš da govoriš, napiši izjavu. Evo ti olovka i papir. (*Tišina*)
AGENT: Nećeš ni to? (*Tišina*)

AGENT: OK. Ja ću te pitat da ili ne. A ti ako je da trepni jednom, a ako je ne, trepni dvaput. Da li ste vas troje postavili bombu u šaht? Da - jednom, ne - dvaput. Nećeš da odgovaraš. Ne moraš. Ionako sve znamo. Debeli je priznao. Ti si vođa i organizator. (*Udari šakom o sto!*) Odgovaraj! Misliš da si najpametniji. Dobro. (*Suniju.*) Debeli, šta ste radili u kanalizaciji?

SUNI: Vraćali smo se...

AGENT: NE TO!

SUNI: Pa ne znam šta. Vi recite, ja ću priznat.

AGENT: Istinu.

SUNI: Istina je da smo mi išli na izlet na piramidu...

AGENT: NE TO!

SUNI: E sad neću ništa. Štrajkujem i ja.

AGENT (*Bubi*): Kako ti je pravo ime?

BUBA: Nisam čula da ste rekli "molim".

AGENT: Nemam ja šta da te molim. Moraš reći ko si.

BUBA: Zašto moram?

AGENT: Nemaš kod sebe nikakve papire.

BUBA: Pa šta? Je l to ne važim bez papira? Jesam li manje ja ako nemam papira? Ko ste vi?

AGENT: Ja sam... Evo, piše ti na mojoj iskaznici.

BUBA: Ne zanima me šta piše. Zanima me šta jeste. Zašto radite ovaj posao koji radite? Zašto maltretirate ljude?

AGENT: Ja ih ne maltretiram, ja ih čuvam.

BUBA: Primaš li platu?

AGENT: Primam.

BUBA: Redovno?

AGENT: Redovno.

BUBA: Iz budžeta?

AGENT: Ne, iz automata...

BUBA: A otkud tvoja plata u automatu? Ko je tamo stavi? Čiji je to novac?

AGENT: Moj.

BUBA: Ti ga tamo ostavio?

AGENT: Nisam.

BUBA: Nego ko je?

AGENT: Ne znam. Šta je to važno?

BUBA: Jako je važno. Ne pada s neba. To je novac svih građana. Koji dio svog dohotka izdvajaju za policiju. Oni očekuju od policije da ih štiti od lopova. Zašto?

SUNI: Ja znam.

BUBA: Digni dva prsta. Dobro. Reci.

SUNI: Građani plaćaju policiju da ih čuva od lopova.

BUBA: Dobro je. Sjedi, pet. Plaćaju li građani policiju da bi policija čuvala papu od građana?

AGENT: Ne čuva ga od građana...

BUBA: Čuva. Kad god neka delegacija dođe, građani puše. Zaustavite tramvaje, zaustavite saobraćaj, ne možeš preći na drugu stranu ulice.

AGENT: Pa dobro, ne radimo mi samo to.

BUBA: Tačno. Čuvate ambasade. I čuvate parkirališta sa službenim automobilima. Meni su dva puta obili stan, niste nikog uhvatili. Ako nekog i uhvatite, ne vratite ukradene stvari. Znači, novac koji dobijate da biste čuvali imovinu građana trošite na druge stvari.

AGENT: Na koje?

BUBA: Ima li logike da mi plaćamo porez kako biste vi brinuli o saobraćaju i zaustavljali kriminalce, a vi onda zaustavljate saobraćaj i brinete za kriminalce.

AGENT: Za koje kriminalce mi brinemo?

BUBA: Zbog pola onih koji su sad u Hagu zaustavljali ste saobraćaj dok su bili vlast. Što ne

kupite jedan helikopter, pa ne razvozite ko-
ga treba od aerodroma do predsjedništva,
jeftinije bi nas došlo. Je li tebi ikad palo na
pamet da ne radiš ono za šta si plaćen?

AGENT: Ja sam plaćen da izvršavam naređenja.

BUBA: Ti si plaćen da čuvaš red i sigurnost.
Građana, a ne delegacija.

AGENT: Ti si tačno mentalno poremećena. Da
papamobil čeka na semaforu da se upali cr-
veno?

BUBA: Pa jeste, bilo bi malo glupo... Zato je
bolje da putuje papakopterom. Šta je tvoji
posao? Da zaustaviš sto hiljada ljudi, da bi se
provezao jedan. Da njemu ne propadne mi-
nuta, nama treba da propadne milion. Ti si
lopov! Svaki put kad zaustaviš saobraćaj da
prođe neki šupljator, ti nam oduzimaš vri-
jeme... Kradeš! Kao što si meni oduzeo slo-
60 bodu.

AGENT: Ne, ja...

BUBA: Da, TI! Da ti je ta iskaznica ko bilbord,
ne možeš to sakrit iza nje. Ili braniš zakon,
ili si iznad njega.

AGENT: Moji pretpostavljeni...

BUBA: I moji pretpostavljeni.

AGENT: Ko su tvoji pretpostavljeni?

BUBA: Gandi, Galilej, Spartak, Marks, King,
Mendela, Mur...

AGENT: Provjeriću. (*Pređe "iza ogledala".*)

AGENT: Ja više kod nje ne idem.

ŠEF: Pitaj je da ostane da radi za nas.

AGENT: Teško mu se, ko ono oženi...

ŠEF: Zvali su iz kartotetke. Nemaju ništa.

AGENT: Ništa?

ŠEF: Ništa. Ne postoje. Upetljo si nas u nešto
veliko.

AGENT: Otkud sam ja znao. Ja držim švajjs-apa-
rat, šaht počne da se diže, ja otvorim, njih
troje, a Nj.E. samo što nije...

(*Još koji sat kasnije...*)

ŠEF (*Daliju, privezanom za detektor laži*): Ako ne pro-
govoriš, zvaću Tajsona. On isto ne govori
kad ispituje. (*Biiiiip, biiiiip, biiiiip.*)

ŠEF: Ne bojiš se. Dobro. A da se nagodimo? Ti
progovoriš, a ja ti nabacim ovu plavušu.
Gledaj joj duda... (*Biiiiip, biiiiip, biiiiip.*)

ŠEF: Otvaraj oči! Otvaraj oči! (*Biiiiip, biiiiip, biiiiip.*)

ŠEF: Ko ste vi? Za koga radite? Ja ću nabrajat, a
ti zapipiči kad pogodim: CIA. AID. RAID.
MOSAD. KGB. OGB. KPD. GARD. GI-
NA. MI5. FYA. NASE. BPO... (*Agent uvodi*
Sunija i Bubu.)

AGENT: Evo, doveo sam ti ovo dvoje, neka ti oni
kažu.

BUBA: Dalibore, što se mene tiče, ne govori!
(*Biiiiip, biiiiip, biiiiip.*)

SUNI: Pogodili smo se. Čim ti progovoriš, pu-
štaju nas. (*Bip, bip, bip, bip, bip, bip, mašina ubrza-
va...*)

BUBA: Suni, ne miješaj se.

AGENT: Neka, neka, gospođice. Debeli, daj mi
još jednom objasni zašto ovaj šuti.

SUNI: Malo je to komplikovano za objasniti. To
je bilo nakon što sam mu ja dokazao da nije u
pravu u vezi sa nekim piranama... (*Bip, bip...
još brže, i glasnije...*)

AGENT: Kakve pirane? Je li to naziv operacije?

SUNI: Ma jok, pirane, najobičnije, kod nas u
potoku. Moj amidža ih je donio sa službe-
nog puta. Mislio je da je donio par da se pa-
re, al su obje bile ženke. Al' sreća, obje su
bile skotne...

DALI: Ribe ne mogu bit skotne! Glupane! I ri-
be se ne pare! Ribe se mrijeste!

AGENT: Momčino, progovorio si.

DALI: Jesam.

AGENT: Sad možete nazad, odakle ste i došli.

BUBA: U štaht?

AGENT: Da.

BUBA: Zašto?

AGENT: Zvanično, da pokažete gdje ste ostavili
bombu. Nezvanično, da ja zavarim štaht, i da
vas moje oči više ne vide...

Što prije želimo čitaoca provesti kroz vlagu, mrak
i smrad. Ne želimo da zajedno s našim umornim
junacima još jednom prolazi kroz svijet pacova,
nećemo mu debelim bičastim repovima perverz-
no golicati maštu, prizivajući tako očajnički ma-
lo zraka u ovu ustajalu proznu trakavicu.

Nažalost, i vani nas dočekuju mrak, vlaga i
magla... Suni je siguran da su u Maglaju. Pro-
lazio je kroz njega kad je išao iz Sarajeva u Bu-
gojno.

DALI: Onda to nije bio Maglaj.

SUNI: Jeste.

DALI: Nije. Iz Sarajeva u Bugojno ideš preko
Travnika.

SUNI: Jesi ti bio u Maglaju?

DALI: Nisam.

SUNI: Jesi bio u Bugojnu?

DALI: Nisam!

SUNI: Pa šta se onda javljaš? Ja sam bio, i znam.

DALI: A jesi li ti ikad vidio kartu BiH?

SUNI: Jok eto ti si.

DALI: Jesam. A ti nisi. Jer da jesi, vidio bi da
put od Sarajeva do Bugojna ne prolazi kroz
Maglaj.

SUNI: Dobro, ako si ti gledao kartu, reci prola-
ziš li kroz Dubak ako ideš od Tutića do ško-
le u Dreljinu?

DALI: Aa, imena... Dreljina, Dubak, Tutići,
toga nema na karti... Gdje je to?

SUNI: Kod mene u zavičaju. Samo ti ime kaže.
Hoš reć da nema ni mog zavičaja, zato što ga
nema kod tebe u tvojoj karti.

DALI: Zavičaja ima, ali...

SUNI: Ali Dubka nema?

DALI: Nema. Šta ti je, majke ti, Dubak? Papak
nepismeni. Tebi čovjek kad spomene kartu,
ti odmah gledaš gdje je revizor. Ljudi su iz-
mislili karte prije dvije hiljade godina, a
ti...

SUNI: Bubo, ili njemu reci da povuče riječ, ili
mene povuci da ga ne opalim po ustima.

BUBA: Čime si išao?

SUNI: Autobusom. Imo sam jednu curu tamo...

61

BUBA: Iz Sarajeva?

SUNI: Iz Bugojna. Što bi išo u Bugojno kod cu-
re iz Sarajeva?

BUBA: Autobus iz Sarajeva za Bugojno ne pro-
lazi prvo kroz Olovo a onda kroz Kladanj.

SUNI: Jesi li ti išla?

BUBA: Jesam.

SUNI: Onda nisi istim autobusom.

DALI: Jooj, majko, jest tvrdoglav! Glup i tvrdo-
glav! I neobrazovan. Najgora kombinacija!
Sutra, da se on i ja kandidujemo, njega bi
izabrali.

SUNI: Normalno. Ja sam čovjek iz naroda. Ja
vjerujem u ono što vidim svojim očima, a ne
u ono što piše na karti.

DALI: Glup i nepismen.

SUNI: E sad mi te vala stvarno dosta. Bubo, ne-
moj me držat...

Prepirka će se nastaviti, ali mi je ne moramo slušati. Priznajemo, i sami smo zasićeni dijalo- zima koji svi liče jedan na drugi, jer ih izgovaraju papirnati likovi, karakteri koji se ne razvijaju, tri lica koja zaslužuju boljeg pisca.

Istina je, pisac se može braniti da su i ovakvi plitki dublji od nemalo stvarnih studenata, uopšte od generacije rođene pred rat i opismenjene u ratu, generacije koja baulja kroz mladost, krila umazanih masnim lažima o raju, demokratiji, pravdi, porijeklu, jednakosti...

Zato je možda posljednji čas da zavirimo u njihove duše, u onaj njihov dio netaknut banalnošću tla, da se poigramo riječima Hane Arent, onog što Kiš vidi kad kaže “svedoci smo opšteg propadanja svih vrednosti”.

Evo ih, kao sardine zbijeni jedno uz drugo, ispod nekog mosta, u magli gustoj kao tijesto, mokri i smrznuti, umorni i gladni, zabrinuti i uplašeni.

Zavirimo u njihove misli...

Reality show, to je jedino logično objašnjenje, zaključuje Dali. Sve je ovo izrežirano. Kao u onom filmu, Trumanov šou... Kostimi, scenografija, čitavi gradovi... Glumci, rekviziti... Neko sada njih gleda. Čak i u ovom mraku, čak i u ovoj magli, vide ih, kamere danas snimaju kroz zidove, iz svemira... Tamo negdje sjede neki drugi Dali, i neki drugi Suni, i neka druga Buba, i hiljade, stotine hiljada njih, i gledaju... Kad ožedne, pruže ruku do frižidera, uzmu colu, čips, čokoladice... Naprave kavu... Ako im je hladno, uključe grijalice... Onda prepričavaju na msn-u, komentarišu na forumima, razmjenjuju na YouTubeu. Imaju svoje favorite. Buba im je sigurno najdraža. Jer uvi-

jek govori šta misli... Jer se buni... Njih to ništa ne košta... Srću kavu i navijaju za istinu... A istine nema, osim te – jesi li gladan, i je li ti hladno... Ljudi putuju u kosmos; otkrivaju dubine mora; popravljaju gene; ali opet se sve svede na to: jesi li gladan i je li ti hladno... Kako se izlazi odavde? Što treba reći? Da je život lijep, kakav god da je? Pa evo: lijep je. I bez novca, i bez putovanja, i bez učenja, i bez otkrića... Lijepi su čips i cola. Lijepo je tuširanje u toplom kupatilu. Lijepa je zdjela tople supe iz koje se puši miris pileta i celera. Lijepa je čista i opeglana odjeća. Lijepa je kava na pauzi između predavanja... Lijep je život. Čuje li ovo neko? Šta treba učiniti? Pomoliti se? Dobro... Oče naš koji si na nebesima... milosti pun... u ime oca i sina i duha svetoga, amin...

Suni osjeća Bubine grudi na svojim leđima. To je fino, ali bi bilo dobro da se svi okrenu na drugi bok, pa da joj ga malo prisloni. Za minut će se okrenut. Boli zima. Baš nikad sastavit dvije sreće odjednom. Ako ga s jedne strane prisloniš, s druge ti otpadoše bubrezi. Jebote, koja studen! A njih troje ovdje ko najgori muhađžeri. Cijeli dan hodaju okolo... Dan? Jebote, koja studen. Koja zbrka? Kako se normalan čovjek može snać u tome? Čas ljeto, čas zima... Kad bi se sabrale minute, nije dan prošlo, a kad bi se sabrale noći i dani, i ljeta i zime... Kad bi ga sad prislonio, fino bi se ugrijali... Čovjek, to piše u knjigama, može vodit ljubav na snijegu da mu nije hladno. Automatski mu se digne temperatura. U knjigama. U životu nema šansi da ti se digne. Na minus pedeset. U hladu. Čovjeku je sigurno lakše kad je načitan. Zna šta ga jebe. I razne druge stvari zna. Onolike sablje, svila, bošče, suđe, pištolji, medalje, stare pare,

haj ti sad znaj šta od toga vrijedi uprtit pa nosit, ako nisi načitan. Najbolje bi bilo sve, ali kako? Jebote, jest upeko minus... Da su neka kolica, pa ih natovarit, pa rasprodat antikvari- ma... Pa kupit stan, i onda ga fino namjestit, kupit plazmu od metar i po, i plejstejšn, i kuć- no kino, i džakuzi, i benč, i aparat za espresso. Al šta natovarit, jebiga? Dali bi to mogo znat. On sve zna. Samo nema smisla za biznis. Vazda će bit donji. Skrho je mladost grijući stoli- cu, iskapo oči na knjigama, a zašta? Vazda će gurat kolica po merkatoru i jebavat se s ratama i kamatama. Još minut, pa bi se mogli svi okrenut, da ga malo prisloni uz Bubu... Situaci- ja je nezavidna, ali se u drugom poluvremenu igra može okrenut... Lova. Lova! Brrr, boli zima!

Buba plače. U sebi, jer ne želi da je njih dvojica čuju. Ne može se ovo više izdržati. Ne ova hladnoća, ne ova magla, ne ova vlaga, nego ovo poniženje. Ova bespomoćnost. Ova bez- nadežnost.

Odlomak iz romana *Vremenski tunel*.